

RESSENYES BIBLIOGRÀFIQUES

Aquesta secció bibliogràfica té l'objectiu de reunir tota la informació dispersa sobre ornitologia balear que apareix publicada en altres revistes i llibres, tant de la nostra comunitat com nacionals o estrangers per, d'aquesta manera, fer-la més accessible a qualsevol persona interessada en l'ornitologia balear. Aquest apartat recull ressenyes breus en què es ressalten els principals resultats i s'aporten teories sobre el contingut de les publicacions rebudes a la biblioteca del GOB.

Un conjunt de col·laboradors realitzen desinteressadament aquestes notes i contribueixen amb el seu esforç a la transmissió d'informació, que podrà tenir una funció en la formació i l'actualització dels coneixements ornitològics dels membres de la nostra associació. Les ressenyes expressen les opinions dels revisors, això vol dir que no reflecteixen necessàriament el parer del GOB. En aquesta vuitena ocasió s'aporten a la base de dades 9 referències més.

A l'apartat de noves revistes, i aquesta n'és la desena entrega, es presenten les darreres adquisicions o intercanvis per a la biblioteca del darrer any. En total són ja 72 revistes que són o tracten temes d'ornitologia.

Llista de col·laboradors: Juan Miguel González, Carles López-Jurado, Cristina Fiol, Rafel Mas, José Luis Martínez i Josep R. Sunyer.

ARTICLES

CAMPOS F., FERNÁNDEZ- CRUZ M. i PRÓS-
PER J. 2001. "Movements of Grey
Herons *Ardea cinerea* to and within
the Iberian Peninsula and Balearic
Islands". *Ardeola* 48-2: 209-215.

Al present estudi s'analitzen els moviments de dispersió d'uns 600 exemplars d'agró d'hivern. La informació prové de recuperacions d'anelles metàliques i lectures d'anelles de PVC fetes d'ençà l'any 1910.

La Península i les Balears són un bon lloc d'hivernada per aquesta espècie. Sembla ser que els agrons nascuts a l'Europa de l'est prefereixen la costa mediterrània per als seus moviments dispersius i els aucells d'Europa de l'oest es dispersen per la resta de la Península Ibèrica. Les recuperacions són preferentment d'exemplars joves de menys d'un any i es donen a l'hivern i a la tardor.

També pareix que a la Península Ibèrica existeixen dues metapoblacions d'aquest ardeid: una a l'oest, que es mou poc del seu redol, i una a l'est, que té moviments dispersius més amplis.

Un altre dels objectius de l'estudi era veure si la protecció legal de l'espècie, feta l'any 1975, hauria variat la taxa de mortalitat provocada per causes humanes. No hi veieren diferència. Una vegada més ens hem de pegar tocs al cap en veure que el major percentatge de recuperacions d'anelles d'agró de menys d'un any és deu a causes humanes, més concretament a tirs de caçadors.- Rafel MAS.

SEGÚI, B. 2002. "A new genus of crane (Aves: Gruiformes) from the Late Tertiary of the Balearic Islands, Western Mediterranean". *Ibis*, 144: 411-422.

Ens acostam amb aquest treball un poc més a la fauna que habitava les nostres illes en èpoques passades. L'autor ens mostra com a partir de quatre ossos trobats en un dipòsit càrstic del terciari de Punta Nati, Menorca, s'ha pogut definir un nou gènere de gruid. La morfologia trobada en aquests fòssils l'acosten al gènere *Grus*, si bé la seva talla coincideix més amb el gènere *Balearica*. Aquesta combinació de caràcters amb similituds i diferències entre ambdós gèneres ha fet que se n'hagi de definir un de nou que es considera que hauria donat origen a altres gèneres dins dels gruiformes.- Rafel MAS.

TRAVERSET A., RIERA N. & MAS R. 2001. "Ecology of fruit-colour polymorphism in *Myrtus communis* and differential effects of birds and mammals on seed germination and seedling growth". *Journal of Ecology*. Oct.2001. Vol.89. Issue 5, p 749.

Article que segueix una de les línies de treball de l'autora en l'estudi de les relacions planta-animal. En aquest cas l'objecte d'estudi va ser la murta *Myrtus communis*, espècie en la qual podem trobar diferents colors de fruits (blau i groc pàl·lid, bàsicament). La investigació es centrà en esbrinar si els ocells frugívors, sobretot *Turdus merula* i *Sylvia melanocephala*, discriminaven un tipus de fruit o altre a l'hora d'alimentar-se, de manera que això repercutís en la distribució de cada varietat, així com l'efecte que produïa en la posterior germinació de la llavor el pas d'aquesta pel tracte digestiu dels ocells i del mart *Martes martes*.

L'estudi es va dur a terme a la zona des port des Canonge sobre 10 plantes amb fruit blau i 8 amb fruit blanc. També es recolliren mostres d'excrements de les espècies animals a estudiar.

Els resultats obtinguts determinen que el color del fruit no és un tret decisiu en l'elecció per part del frugívors. Per tant, no es pot concloure que sigui un factor determinant de l'abundància d'una o altra varietat. Pel que fa a l'eficàcia de germinació en cambres, la taxa de les dues morfologies fou similar; en canvi, en condicions externes, semblava que les llavors de fruits blaus tenien inicialment una germinabilitat més elevada, que s'igualava amb les de fruits blancs al cap d'unes setmanes de creixement. També es va observar major germinabilitat en llavors que havien passat pel tracte digestiu d'ocells que en llavors que ho havien fet pel de marts. Aquest fet, però, només es donà en condicions externes de creixement, no en cambres.

Així, queden encara algunes incògnites per revelar que poden ser objecte d'estudi en pròxims treballs.- Cristina Fiol.

VICENS, P. 2003. "Seguiment de l'avifauna del Parc Natural de s'Albufera de Mallorca. Trieni agost 1997-juliol 2000". *Butlletí Científic dels espais naturals protegits de les Illes Balears*, 3era Època nº 1: 75-98.

Aquest article és la recopilació de la informació sobre aus disponible als arxius del Parc Natural de s'Albufera de Mallorca durant el trieni 1997-2000, recollida pel naturalista del parc, Pere Vicens, els col·laboradors i visitants. Es dona informació d'unes 183 espècies, de les quals es comenta la fenologia migratòria, dades de reproducció, hibernada i, quan es permet, anècdotes. Per a això es segueix la mateixa metodologia que en els seus inicis en el període 1989-1990 i que s'aconsegueix publicar, tot i que amb retard.

He pogut detectar els següents casos de falta d'actualització de la informació disponible de les espècies que són considerades rareses a Balears. En el cas de l'esmerla *Falco columbarius* (hi ha tres registres), es comenta que les observacions estan pendents d'homologació pel Comitè de Rareses del GOB. A aquest comitè no li consta haver rebut res. En canvi, respecte de l'oca carablanca *Anser albifrons* (amb un registre) es fa el mateix comentari de pendent d'homologació quan, en aquest cas, es va publicar com a homo-

logat al AOB, volum 14, corresponent a l'any 1999. Per contra, dels registres de l'ànnera d'ulls grocs *Bucephala clangula* i el paràsit *Stercorarius parasiticus* (tot dos amb un registre), no es comenta res quan ambdues són rareses a Balears i en el seu dia varen ser homologats i publicats al AOB, volum 12, corresponent a l'any 1997. Deixant de banda aqueixes excepcions, es recomana la consulta d'aquestes dades perquè són les més completes de què es disposen d'aquesta localitat.- Carles LÓPEZ-JURADO.

LLIBRES

DEL MORAL J.C. y DE SOUZA, J.A. 2004. *Cormorán Grande invernante en España. II Censo Nacional*. SEO/BirdLife. Madrid. 44 pp.

Es presenten de forma amena les dades recollides durant el segon recompte nacional en dormidors de Corpetassa *Phalacrocorax carbo* que forma part del *Pan European Cormorant Mid-winter Census, January 2003*, recompte sincrònic europeu que es realitza emprant la mateixa metodologia.

L'interès d'aquest opuscle va més enllà de la informació general que s'ofereix en els recomptes, i s'aporten comparacions metodològiques amb altres mostres, selecció d'elements triats com a dormidors i valoracions dels recomptes, des d'àmbits territorials (províncies, comunitats autònomes, etc.) fins a ambientals (conques hidrogràfiques, per exemple).

Des d'un punt de vista numèric, les Illes Balears es troben entre les comunitats autònomes amb menor número d'individus hivernants, tot i que s'ha de tenir en compte que les aus que trien el Mediterrani espanyol per a hivernar troben

un fort atractiu al Parc Natural de l'Albufera de València, zona humida que va presentar el màxim número d'exemplars en aquest recompte.

Sens dubte, aquesta és una magnífica mostra del que hauria d'ésser el mínim exigible en un recompte nacional.- Jose Luis MARTÍNEZ.

GARCIA L., VIADA C., MORENO-OPPO R., CARBONERAS C., ALCALDE A. y GONZÁLEZ F. 2003. *Impacto de la marea negra del "Prestige" sobre las aves marinas*. SEO/BirdLife. ISBN: 84-931722-6-X.

El 19 de novembre de 2002, *unos finos hilillos de fuel* deixaren un rastre de gairebé

25.000 aus petrolejades a les costes espanyoles, franceses i portugueses de l'Atlàntic, de les quals més de 17.000 eren exemplars morts.

La informació que ens subministra aquest llibre/informe, basat en els sis mesos següents a la catàstrofe, té diverses lectures més enllà de l'exposició detallada de les característiques del desastre ecològic que va afectar més de

90 espècies, algunes amb especial virulència, com els 11.800 exemplars pingdai de bec prim *Uria aalge*, els 3.870 de pingdai *Alca torda* o els 3.850 de cadafet *Fratercula arctica*.

Suposa la consagració de programes constants com l'ICAO (Inspeccions Costeras de Aves Orilladas) que es realitza a Espanya des de 1980 i que a mans del GIAM va suposar la base assenyada de coneixement metodològic necessari per a organitzar el gruixut contingut de col·laboradors.

Amb l'ajuda d'un bon grup de voluntaris, alguns de reconegut prestigi en el món de les aus, aborda des del muntatge de la infraestructura fins a l'anàlisi dels sexes i edats de les aus recollides. Per desgràcia, calculen que només es van trobar un 10-20% de les aus.

Més que un simple llibre, aquest és un protocol de treball, creat no només per la SEO, sinó per la unió de la societat espanyola i en especial aquells aficionats a l'ornitologia.- José Luis MARTINEZ.

MESSINEO A., GRATTAROLA A. & SPINA F. 2001. *Dieci anni di Progetto Piccole Isole*. «*Biologia e Conservazione della Fauna*», 106: 1-244. Ed. Istituto Nazionale per la Fauna Selvática.

El projecte *Piccole Isole* es va iniciar l'any 1988 a iniciativa de l'*Instituto Nazionale per la Fauna Selvática*, Alessandro Ghigi de Bologna (Itàlia), essent un dels seus principals impulsors Fernando Spina. Va néixer amb l'objectiu d'estudiar la migració primaveral dels aucells, bàsicament passeriformes, a través de la Mediterrània, mitjançant campanyes d'anellament a petites illes, però també a estacions costaneres a terra ferma.

Aquest període de temps (1988-1997) ha estat ja suficient per classificar diversos aspectes de la migració primaveral gràcies al gran volum d'informació recollida. S'ha pogut confirmar la gran importància de les illes mediterrànies com a llocs d'aturada i descans dels migrants. Igualment, ha servit per a l'estandardització dels protocols i tècniques d'anellament entre anelladors de diferents països (Espanya, França, Israel, Itàlia, Malta i Marroc). Lògicament, les estacions italianes (seguides de les espanyoles) han estat majoria. La publicació consta de dues parts. A la primera es resumeixen i presenten els resultats de 1997. A la segona, des de 1988 (amb només de 4 estacions) fins a 1997 (amb 21 estacions). Entre les estacions s'hi inclouen Cabrera (des de 1992), Formentera i l'illa de l'Aire (des de 1993) i sa Dragonera (només el 1997). A l'informe es presenten els resultats per a cada estació: nombre de captures per dia, i nombre i composició d'espècies mitjançant taules i gràfiques. També s'analitzen més acuradament (biometria, fenologia, pes, composició de sexes) sis espècies seleccionades: *Saxicola rubetra*, *Sylvia communis*, *S. borin*, *Phylloscopus sibilatrix*, *Ph. trochilus* i *Ficedula hypoleuca*.- Joan Miquel GONZÁLEZ.

MESSINEO A., SPINA F. & MANTOVANI R. 2001. *Progetto Piccole Isole: risultati 1998-1999*. «*Biologia e Conservazione della Fauna*», 108: 1-148. Ed. Istituto Nazionale per la Fauna Selvática.

Se presenten els resultats en forma de taules i gràfiques corresponents als anys 1998 i 1999 del projecte *Piccole Isole*. Les dades representades han estat: espècie i nombre d'exemplars anellats per estació, nombre de captures per pentades i nombre d'exemplars anellats per

dia i estació. També s'ha presentat la fenologia migratòria de sis espècies seleccionades: *Saxicola rubetra*, *Sylvia communis*, *S. borin*, *Phylloscopus sibilatrix*, *Ph. trochilus*, i *Ficedula hypoleuca*. Entre aquesta informació hi ha inclosa la de les estacions de Cabrera i l'illa de l'Aire, que hi varen participar aquests dos anys.

També hi apareix una llista de la bibliografia generada pel projecte fins el 2001. El 1998 hi varen participar 21 estacions d'anellament (14 insulars i 7 costaneres) pertanyents a 4 països: Espanya, França, Itàlia i Grècia. Aquest darrer país hi ha participat per primera vegada (illa de Antikithira) permetent ampliar l'estudi a aquest sector de la Mediterrània. El nombre d'ocells anellats ha estat de 50.422, corresponents a 155 espècies, destacant amb major nombre de captures l'ull de bou gros *Ph. Trochilus* amb 7.955 exs., l'oronella *Hirundo rustica* amb 4.602 exs. i el busqueret mosquiter *S. borin* amb 3.742 exs.

Durant 1999 hi varen participar 17 estacions (10 insulars i 7 costaneres) i els mateixos països que l'any anterior, exceptuant Grècia. El nombre d'aus anellades ha estat de 46.615 exs., pertanyents a 149 espècies; les 3 més anellades també han estat les mateixes que en 1998.- Joan Miquel GONZÁLEZ.

TELLERÍA, J.L. (Editor). 2004. *La Ornitologia hoy. Homenaje al profesor Francisco Bernis Madrazo*. Editorial Complutense. Madrid.

El professor Francisco Bernis (1916-2003) va ser l'autèntic pare de l'Ornitologia moderna a Espanya. A mitjans del segle passat, els coneixements sobre l'avifauna de la Península eren molt precaris. El 1954, Bernis i un reduït grup de naturalistes es varen pro-

posar donar-li un impuls per igualar-la a l'ornitologia europea, i crearen la Sociedad Española de Ornitología (SEO), així com la seva revista científica *Ardeola*, de la qual Bernis en fou el primer editor. D'altra banda, des de la seva càtedra de Zoologia de Vertebrats de la Facultat de Ciències de Madrid, Bernis va contribuir decisivament al progrés de l'Ornitologia, tant en la seva tasca docent (prop de 30 tesis doctorals realitzades sota la seva direcció), com investigadora, enfocada, segons les seves paraules, a la "faunística, ecologia i migració de vertebrats". Algunes de les seves publicacions monogràfiques són referències obligades, tant pel seu rigor com pel seu caràcter pioner: *Aves migradoras ibéricas* (1966-1971); *Migración en aves* (1966); *Migración de las aves en el Estrecho de Gibraltar*, vol. I (1980); *La población de cigüeñas españolas* (1981) i altres estudis demogràfics sobre flamencs, voltors, aquàtiques (va ser organitzador dels primers recomes a Espanya); *Prontuario de la Avifauna Española* (1954, en *Ardeola* 1: 11-85), una síntesi de la distribució i estatus migratori de les aus d'Espanya. Va iniciar també, el 1975, el primer atlas de les aus reproductores del país.

La Ornitologia hoy va néixer en vida del professor Bernis, com a homenatge d'alguns dels seus alumnes i amics. La idea era "revisar l'estat actual del coneixement ornitològic, amb particular referència als estudis realitzats a Espanya", en paraules del seu editor. Finalment, va resultar un homenatge pòstum, però els seus objectius s'aconseguien sobradament: es tracta d'un text amè, didàctic sense perdre el caire tècnic, i amb abundant bibliografia actual per als qui vulguin aprofundir en els diferents camps.

A l'obligat capítol biogràfic escrit per José Luis Tellería, el segueixen 9 capítols independents sobre els principals camps d'estudi de l'Ornitologia, redactats per alguns dels millors especialistes del país: Arqueornitologia (Arturo Morales), Ecomorfologia (Eulalia Moreno), Microevolució (Jaime Potti), Migració (José Luis Tellería), Ecologia dels frugívors (Carlos M. Herrera), patrons de distribució i abundància a la península Ibèrica (Luis María Carrascal), fragmentació de l'hàbitat (Tomás Santos), aus del medi agrari (Francisco Suárez) i Conservació (Eduardo de Juana). Tots ells són una síntesi rigorosa dels coneixements actuals i se llegeixen amb facilitat, però ens han semblat particularment interes-

sants els dedicats a l'ecologia dels frugívors, a la fragmentació de l'hàbitat forestal i a les aus del medi agrari; els dos primers perquè tracten processos ecològics (ens mostren les aus integrades en els sistemes naturals), i el darrer perquè tracta d'un grup d'aus prou ignorades, primitivament afavorides per l'home, però avui amenaçades per la intensificació de les pràctiques agrícoles i l'abandonament de les zones marginals.

L'única mancança que li trobam és un capítol sobre Taxonomia i el concepte d'espècie, un camp avui en ebullició degut a l'avanç de les tècniques moleculars, i que va ser tractat pel professor Bernis en una de les seves darreres publicacions (*La Clase Aves*, 1997).-
Josep R. SUNYER.

ALTRES LLIBRES REBUTS

- ADROVER, J i MUÑOZ, A. 2004. *Reintroducció de la milana Milvus milvus al Parc Natural de la Península de Llevant, 2004*. GOB. Informe inèdit.
- AMENGUAL, E. 2004. *Campaña de anillamiento de aves durante la migración postnupcial en el Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera, octubre 2004*. GOB. Informe inèdit.
- BAUCELLS J., CAMPRODON J., CERDEIRA J. & VILA P. 2003. *Guía de las Cajas nido y Comederos para aves y otros vertebrados*. Lynx Edicions. 271 pp.
- BLANCO, M (Coord.). 2004. *Anuario Ornitológico de la provincia de Salamanca, 1924-2003*. SEO-Salamanca.
- BONNIN, J. 2004. *Campaña d'anellament d'aus durant la migració prenupcial a Can Marroig 2004. Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera*. GOB. Informe inèdit.
- BROWN, L. 1980. *The African Fish Eagle*. Purnell (Ciutat del Cap).
- BUSSE, P. 2000. *Bird Station Manual*. SE European Bird Migration Network. Gdansk. 265 pp. ISBN: 83-86230-78-9.
- CLAVELL, J. 2002. *Catàleg dels ocells dels Països Catalans (Catalunya, País Valencià, Illes Balears, Catalunya Nord)*. Lynx Edicions. 382 pp. ISBN: 84-87334-39-3.
- COMISIÓN NACIONAL DE PROTECCIÓN DE LA NATURALEZA. 2001. *Estrategia para la conservación del Águila imperial ibérica (Aquila adalberti) en España*. Ministerio de Medio Ambiente.
- COMISIÓN NACIONAL DE PROTECCIÓN DE LA NATURALEZA. 2001. *Estrategia para la conservación del Quebrantahuesos (Gypaetus barbatus) en España*. Ministerio de Medio Ambiente.

- COMISIÓN NACIONAL DE PROTECCIÓN DE LA NATURALEZA. 2001. *Estrategia para la conservación del Urogallo cantábrico (Tetrao urogallus cantabricus) en España*. Ministerio de Medio Ambiente.
- DEL HOYO J., ELLIOTT A. & CHRISTIE D.A. (Eds.). 2004. *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 9. Cotingas to Pipits and Wagtails. Lynx Edicions, Barcelona. 863 pp. ISBN: 84-87334-69-5.
- DEL MORAL J.C., MOLINA B., DE LA PUENTE J. & PÉREZ-TRIS J. (Eds.). 2002. *Atlas de las Aves Invernantes de Madrid 1999-2001*. SEO-Monticola y Comunidad de Madrid. Madrid.
- GARCIA, P. i RAYÓ, M. 2004. *Les basses tranquil·les d'es Salobrar*. Edició DJ7. 111 pp. ISBN: 84-89754-85-3.
- GARRIDO, H. & SÁENZ DE BURUAGA, M. 2002. *La Malvasia en el Mediterráneo occidental*. U.T.E. CRN / Sylva-tica.
- GEN. 2003. *El Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera. El tresor ecològic de les Pitiüses*. Genial Edicions. ISBN: 84-932553-2-7.
- KEMP, A. & KEMP, M. 1998. *Birds of prey of Africa and its islands*. Struik Publishers (Ciutat del Cap).
- LOW, R. 1984. *Endangered Parrots*. Blandford Press (Poole, Regne Unit).
- LUCIO, A.J. & SÁEZ DE BURUAGA, M. 2000. *La Becada en España*. Federación Española de Caza. 174 pp. ISBN: 84-9238080-2-9.
- MARTÍ, R. & DEL MORAL, J.C. (Eds.). 2002. *La invernada de aves acuáticas en España*. Dirección General de la Naturaleza-SEO/BirdLife. Ed. Organismo Autónomo Parques Nacionales, Ministerio de Medio Ambiente. Madrid. 309 pp. ISBN: 84-8014-371-1.
- MARTÍ R. & DEL MORAL J.C. (Eds.) 2003. *Atlas de las Aves Reproductoras de España*. Dirección General de Conservación de la Naturaleza-Sociedad Española de Ornitología. Madrid.
- MARTÍNEZ J.A., ZUBEROGOITIA I i ALONSO R. 2002. *Rapaces Nocturnas. Guía para la determinación de la edad y el sexo en las Estrigiformes ibéricas*. Monticola Ed. Madrid.
- MAYOL J., VALLS F., ALORDA M. i MONTANER J. 2004. *La Guàtlera, biologia i situació a les illes Balears*. Quaderns de Natura 16. Conselleria de Medi Ambient, Govern de les Illes Balears. 26 pp.
- MORENO J., BALLESTEROS E. i AMENGUAL J. 2001. *Arxipèlag de Cabrera Parc Nacional*. Lunwerg Editores.
- MUÑOZ, A. 2004. *Memoria del projecte. Atlas dels aucells nidificants de Mallorca, 2003-2005. Accions previstes per a l'any 2004*. GOB Mallorca. Informe inèdit.
- PINILLA, J. (Coord.) 2000. *Manual para el anillamiento científico de aves*. SEO/BirdLife y DGCN-MIMAM. Madrid. 163 pp.
- REBASSA M., MUNTANER J. i RAMIS B. 2002. *Aus de les Illes Balears*. Ed. Perifèrics Divulgació. 276 pp. ISBN: 84-95572-26-5.
- RODRÍGUEZ, A. & McMINN, M. 2003. *Censo primaveral de Puffinus mauritanicus en las Islas Baleares 2003*. Govern de les Illes Balears, Conselleria de Medi Ambient.
- RUIZ, A. & MARTÍ, R. (Eds.) 2004. *La Pardela Balear*. SEO/BirdLife-Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears. Madrid.
- SÁNCHEZ, J.J. i ROIG, M (Ed.). 2001. *Congreso Internacional sobre el uso ilegal de Veneno en el Medio Natu-*

- ral. Resumen de ponencias/resoluciones. Mallorca 2000.* BVCF.
- SINCLAIR, I. & LANGRAND, O. 1998. *Birds of the Indian Ocean islands.* Struik Publishers (Ciutat del Cap).
- SINCLAIR, I. & RYAN, P. 2003. *Birds of Africa south of the Sahara.* Struik Publishers (Ciutat del Cap).
- SUÁREZ M. 2004. *Campanya d'anellament d'aus durant la migració pre-nupcial al Parc Natural de sa Dragonera, 2004.* GOB Mallorca. Informe inèdit.
- VAQUER, M. 2005. *Memòria d'actuacions de la Reserva Natural de s'Albufereta, any 2004.* Informe inèdit.
- YORIO, P. *et al.* (compiladors). 1998. *Atlas de la distribución reproductiva de Aves marinas en el litoral patagónico argentino.* Fundación Patagonia Natural / Wildlife Conservation Society.

NOVES REVISTES

- Butlletí Científic dels espais naturals protegits de les Illes Balears*, 3era Època nº 1. Conselleria de Medi Ambient (Govern IB) y Societat d'Història Natural de les Balears.
- Anuario Ornitológico de la provincia de Salamanca.* Des del num. 1 (1924-2003). SEO-Salamanca.